

שמכר הלוח. (14)

א. בעל חוב גובה קרקע "בינונית" נטיב בינוני מן הלוח, ואינו יכול לדחותו אצל קרקע זיבורית שיש לו.

ב. אין נפרעין מן הערב תחילה, אלא ילך אצל לוח עצמו, ואפילו אם לא היה ביד הלוח אלא קרקע זיבורית, ואילו ביד הערב קרקע בינונית מכל מקום לא יפרע מן הערב תחילה.

ג. ברם חילוק יש בין "ערב סתם" ל"ערב קבלן" והוא ערב שקיבל את המעות מיד המלוה והוא מסרם ביד הלוח, (1) כי ב"ערב קבלן" יכול המלוה לפרוע ממני שירצה.

קבלן: ערב קבלן שיכול המלוה לפרוע מן הערב תחילה ואינו צריך לתבוע מן הלוח תחילה, אם הוא מעיד ללוח על קרקע שלו כנגד מערער הטוען "שלי היא":

אמרי לה, יש אומרים: כך שנינו בברייתא:

הרי הוא מעיד לו, אם אך יש ללוח קרקע אחרת שייפרע ממנה המלוה, וכמו ערב סתם.

ואמרי לה, יש אומרים, כך שנינו בברייתא: אינו מעיד לו, ואף כשיש ללוח קרקע אחרת, וכדמפרש טעמא ואזיל.

ומבאר הגמרא את שתי השיטות:

אמרי לה מעיד, משום דכערב דמי שהוא מעיד ללוח כשיש לו קרקע אחרת, כמבואר לעיל.

ואמרי לה אינו מעיד, משום דניחא ליה לערב קבלן דלחוו בדיה דלוח תרווייהו [שתי הקרקעות]: זיבורית [שיש לו עוד] ובינונית [שהוא מעיד עליה עכשיו], דכי אתי בעל חוב מאי דבעי שקיל [שהרי בעל החוב יכול ליטול מה שהוא רוצה].

כלומר, נוח לו לערב שיהיו בידי הלוח מלבד הקרקע הזיבורית שיש לו עוד, גם את

חשש רחוק זה: "אין לנו להכשיר אלא עד דפשיטא לן דאינו נוגע בעדות כלל".

14. א. כתב הרשב"ם: ודוק לוקח ראשון אינו מעיד ללוקח שני כשאין ללוקח שני קרקע אחרת, אבל לוקח שני מעיד ללוקח ראשון אפילו כשאין למי שמכר להם קרקע אחרת, שהרי בעל החוב של המוכר הולך תמיד אצל הקרקע האחרונה שנמכרה על ידי הלוח, ונמצא שאין הלוקח השני מרויח כלום בעדותו; ודוק שמכר ללוקח ראשון שלא באחריות, אבל אם מכר לו באחריות, כי אז אין הלוקח השני מעיד ללוקח הראשון, אלא אם כן יש קרקע למוכר עצמו שיחזור עליו לוקח ראשון בשביל אחריותו, אבל כשאין למוכר קרקע, אין מעיד

הלוקח השני לראשון, שהרי אם יטרפו ממנו, יחזור הלוקח הראשון ויגבה מן הלוקח השני בגין אחריותו, ונמצא הלוקח השני נוגע בעדות. ב. התוספות תמהו על פירוש הרשב"ם: מה מועיל שיש לו ארעא אחריתי, ד"כי היכי דנחוש לבעל חוב קטן, הכי נמי נחוש לבעל חוב גדול שיהא חובו כנגד שני קרקעות", וראה מה שפירשו הם את הסוגיא.

1. כן פירש הרשב"ם; וכתב הש"ך [לז טז]: תמה אני אם כתב רשב"ם זה, דהא האי [בציור שמיר הרשב"ם] מפטר לוח מיניה דמלוה [פטר הלוח מלשלם למלוה], וקבלן זה לזה הוא, וכדאיתא בש"ס סוף פרק גט פשוט קעד ב, והיכי דמי "קבלן", כגון דאמר "תן לו ואני

אריס אין לו חזקה, אבל בן אריס יש לו חזקה, וכדמפרש ואזיל.

גזלן שהוחזק בגזלנות על שדה זו נויש אומרים: שהוא הרוצח נפשות בשביל ממון, כדמפרש כל זה לקמן], ואפילו בן גזלן, אין לחן חזקה; אבל בן בנו של גזלן יש לו חזקה.

אמר רבי יוחנן:

א. כל חזקה – בין חזקת מטלטלין ובין חזקת קרקעות שהיא בשלש שנים – שאין עמה טענה אינה חזקה.⁽³⁾

הקרקע הבינונית עליה הוא מעיד עכשיו, כי היות והמלוה יכול ליפרע מן הערב הקבלן תחילה, הרי שאם יש לערב קרקע בינונית וללוה זיבורית בלבד, יגבה המלוה מן הערב את הבינונית שביד המלוה, ולכך נוח לו שגם ללוה יהיה קרקע בינונית, כי אז יאמר לו המלוה "אתן לך בינונית דלוה".⁽²⁾

אומן אכן אין לו חזקה, אבל בן אומן דהיינו שמת האומן והוריש לבנו שאינו אומן יש לו חזקה, ומפרש לה ואזיל.

באופן מסוים זה.

ועוד תמהו בתוספות: הלוא אף אם יגבה המלוה מן הערב את בינוניתו, הרי יחזור הוא על הלוה ועל כל פנים יגבה זיבורית, ואין לו הפסד בענין אלא בין בינונית לזיבורית; ואם תאמר שמשום כך נוגע הוא, אם כן איך שנינו מלוה מעיד ללוה כשיש לו קרקע אחרת, וקבלן אינו מעיד, והרי באותו אופן עצמו שאתה פוסל את הערב, דהיינו שהקרקע הנידונית היא בינונית, ואילו ללוה יש קרקע אחרת שהיא זיבורית, גם את המלוה יש לך לפסול, כי נוח לו למלוה להעמיד ביד הלוה את הבינונית שבידו, כדי שלא יהא נאלץ לגבות מן הקרקע האחרת שהיא זיבורית, וראה בדבריהם את פירושם בסוגיא.

3. ראה שם במשנה לעיל מא א: כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, וכתב שם הרשב"ם: בין בחזקת שלש שנים דקרקעות ובתים ואילנות, בין בחזקת יום אחד, כגון הנך דאמרינן לעיל "אחזיק להורדי...", ולא הזכיר חזקת מטלטלין, אך מדברי הרשב"ם כאן בר"ה אי דאתו, מבוואר בפשוטו, שאף חזקת מטלטלין שאין עמה טענה אינה חזקה. וראה ברכינו יונה לעיל כח ב ד"ה ופרקינן,

נותן", "תן לו ואני פורע", וכדאיתא בש"ס שם ובכל הפוסקים.

2. א. נתבאר על פי הרשב"ם; ולשון הרשב"ם הוא: שלכך נוח לו שיהיו בידי הלוה בינונית וזיבורית "דכי אתא מלוה למגבי בינונית דקבלן כדין בעל חוב שדינו בבינונית", ומשמע: אילו לא היה דינו של בעל חוב בבינונית כי אז לא היה מפסיד הערב, ומשום שיכול הערב לדחותו אצל לוה שיש לו זיבורית, וחידוש הוא.

ב. עוד יש לדקדק בלשון הרשב"ם: "דכי אתא מלוה ... לימא ליה אתן לך בינונית דלוה", ואין כוונתו שיכול המלוה לדחותו אצל לוה שיש לו בינונית, שהרי המלוה נפרע ממי שירצה, אלא כוונתו היא, שיוכל לבקשו לילך אצל הלוה כאשר הדעת נותנת, שמן הראוי לגבות מן הלוה ולא מן הערב.

ג. הנה לפירוש הרשב"ם משמע, שלא אמרו בקבלן שאינו מעיד, אלא באופן שדיבר הרשב"ם, והיינו, כשהקרקע הנוספת שיש ללוה אינה טובה כמו זו שמעיד הערב עליה, והקרקע שבידי הערב טובה כמו זו שמעיד הערב עליה, וראה בתוספות שדחו מלפרש כן, משום שהלשון משמע שאינו מעיד בכל אופן, ולא

ב. "הבא משום ירושה", והיינו שהחזיק היורש וטוען "מאבי ירשתי", והוא אינו יודע אם של אביו הוא אם לא, אין הוא צריך טענה, אלא אנו טוענים לו שאכן של אביו הוא, וכאשר נתבאר במשנה שם.⁽⁴⁾

ומקשינן עלה: היכי דמי [באיזה אופן אנו עוסקים]?!?

אי דאתו בטענתא דאבוהון [אם באים הבנים בטענת אביהם], כלומר, אם אנו עוסקים ביורשי אומן אריס וגזלן שהחזיקו, ומודים שהם לא קנו מן המערער, וטוענים הם "אבינו הורישה לנו" —

ואילו היו הם בניהם של שאר בני אדם, היתה חזקתם מועילה, כי אף שהם עצמם אין להם טענה, מכל מקום היינו אנו טוענים להם שאביהם קנה מן המערער, והשמיענו רבי יוחנן, שיש חילוק בין בנו של אומן או של אריס, שהם דינם כשאר יורשים, וחזקתם

חזקה, ואילו בנו של גזלן אין לו חזקה — כך הרי אי אפשר לומר, כי טעם הדין שבן גזלן אין לו חזקה באופן זה, הלוא הוא משום דכשם שאין לאב עצמו חזקה, כך לבן הבא מכחו אין לו חזקה, ואם כן:

אפילו הנך [בן אומן ובן אריס] **נמי לא** יהיה להם חזקה!?!⁽⁵⁾

ואי דלא אתו בטענתא דאבוהון, אלא בטענתא דנפשיהו, [ואם אנו עוסקים באופן שהם עצמם מחזיקים בחפץ או שהחזיקו בקרקע שלש שנים, וטוענים הם "אנחנו קנינו ממך את החפץ או את הקרקע"], אף כך אי אפשר לומר, כי:

אם כן **אפילו בן גזלן נמי** יהא לו חזקה!?!

ואם כן, באיזה אופן מחלקת הברייתא בין בני האומן והאריס, לבן הגזלן!?

מבואר ברשב"ם כאן ש"טוענים ליורש" במטלטלין; והנה לעיל מא ב מבואר, שבשדה אין טוענים ליורש, אלא אם כן מביא הוא עדים שדר בה אביו יום אחד, והטעם בזה מתבאר בהערות לעיל מא ב; אולם במטלטלין לא נתבאר בגמרא בהדיא מתי טוענים ליורש, ולשון ה"קצות החושן" [קלו א] הוא: במטלטלין כל שהיו **אצל אביהן** טענינן להו טענתיה דאבוה, ולכאורה הוא מוכרח, שעל כל פנים יודעים שהיה ברשות האב, שאם לא כן איך אפשר לקרותו "בא מחמת ירושה" ומה לאביו ולחפץ זה אם לא החזיק כלל.

5. לשון הרשב"ם הוא: אי דאתו הנך בנים בטענתא דאבוהון ... ומשום הכי בן גזלן אין לו חזקה, דכי האי גונא אין טוענינן ליורש דכיון

שכתב: והא דלא אמרו הכי במטלטלין [חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה]. אלא הרי הן בחזקת התפוש בהם, אף על פי שאין עם התפישה טענה, התם לפי שכבר יצאו מרשות הראשון שהרי זה תפוש בהם, ועוד דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן, וכיון דאינן עשוין להשאיל ולהשכיר, ודאי מיד הראשון בא לידו; וראה ב"קצות החושן" קלג א שכתב: "דמטלטלין נמי טענה בעי, והוה ליה כמו חזקה שאין עמה טענה".

4. דין זה מבואר במשנה לעיל מא א גבי כל חזקה שאין עמה טענה, ולפי מה דמשמע ברשב"ם שאותה משנה עוסקת גם בחזקת מטלטלין אם כן גם הסיפא ד"הבא מחמת ירושה אינו צריך טענה" קעי גם על מטלטלין, וכן

ומשנינן: לא צריכא, דקא אמרי עדים [הכא במאי עסקינן בכגון שבאו עדים והעידו]:

בפנינו הודה לו המערער לאומן ולאריס או לגזלן ששלו הוא, ולפיכך יש חילוק ביניהם:

הנך – בן אומן או אריס – איכא למימר קושטא קא אמרי [יש לומר: אכן אומרים הם אמת] בטענתם שהם אומרים "אבינו לקחה ממך" –

אבל האי – בן גזלן – אף על גב דאודי המערער נמי לא מהימן בנו של הגזלן –

כדרב כהנא! דאמר רב כהנא בענין הודאה לגזלן, שאינה הודאה:

כי אי לאו דאודי ליה, הוה ממטי ליה לדידיה ולחמריה לשהוור [אם לא שהיה מודה לו הנגזל לגזלן, היה מוסר אותו ואת חמורו לפקיד, (6) כלומר, לאדם אלים], שהרי סתם גזלן אדם אלים הוא, ואין הודאתו הודאה.

דמכח גזלן קאתי ... הלכך חזקה שאין עמה טענה היא, שהרי אין לאבא חזקה וגם הבן הבא מכחו אין חזקתו חזקה, וכיון דמכח אבוהון קאתו, אפילו הנך "בן אומן" ו"בן אריס" נמי לא ליהוי להו חזקה; ומשמע שכל השלשה דין וטעם אחד להם.

ואולם רבינו יונה כתב: אפילו הנך נמי: פירוש, אפילו "בן אריס" נמי, אף על פי שהחזיק שלש שנים, כיון שאינו טוען שלקחה ממנו, אלא שטוען שירשה מאביו אין לו חזקה, ואף על גב דתנן הבא מחמת ירושה אין צריך טענה, ואף על פי שלא החזיק אביו, כיון שהחזיק היורש ולא מחה המערער הרי זו חזקה!?

הא קיימא לן דבעינן עדים דדר בו המוריש חד יומא, דבהכי יש אמתלא דקרקע לקוחה היתה ביד אביו, ואמתלא זו מסייעת לחזקה שהחזיק היורש, [לפיכך אינו צריך טענה, הלכך, בן אריס] כיון שלא דר שם האריס חד יומא בחזקת שהיא שלו, אלא בחזקת אריסות, צריך טענה, דהוה ליה כמו שלא ירד האריס שם כלל, שהרי מחזיקין אותו שהיה יורד לשדה זו בחזקת אריסות, ולפיכך לא מהניא ליה בשדה זו חזקת שלש שנים; ומשמע, דב"בן גזלן" וב"בן אומן" ניחא לרבינו יונה בפשיטות טעם הגמרא, ולא הוצרך למה שהוסיף אלא ב"בן אריס", והיינו

משום דגבי אריס הנידון הוא בהכרח לגבי חזקת שלש שנים ובזה הוקשה לו, מה שאין כן באומן וגזלן שהוא משום חזקת מטלטלין דבזה לא קשה לו, ועיין בזה; [ובעיקר מה שביאר רבינו יונה את טעם "חד יומא", ראה בהערות לעיל מא ב עוד ביאורים בזה].

וב"יד רמה" [אות קעו] כתב: אי אתו בטענתא דאבוהון, דאמרי "אמר לך אבונא דזבנה מינך" לית להו חזקה, ואף על גב דאכלה הבן שני חזקה טובא, דמי איכא מידי דאילו אמר אומן עצמו לא מהימן, וכי אמר אחרינא משמיה מהימן, הילכך הויא לה חזקה שאין עמה טענה. ואף על גב דקיימא לן "הבא מחמת ירושה אינו צריך טענה", [יש להסתפק אם כוונתו לשאול אף במטלטלין, או שמא רק באופן שהחזיק הבן שלש שנים, וכפי שהזכיר בפסקא הקודמת], הני מילי במילתא דאי הוה טעין אבוהון הוה מהימן בלא ראייה, אבל היכא דאבוהון לא מהימן בלא ראייה, לא מיבעיא דלא טענינן ליה לדליה, אלא אפילו היכא דטעין איהו לנפשיה נמי משמא דאבוה [אבי אמר לי שקנאה ממך] לא מהימן אלא בראיה; [וראה עוד ב"חידושי רבי שמעון" סימן יב ד"ה אמנם באמת נראה, וב"קובץ שיעורים" אות קצו].

6. כתב הרשב"ם: היה מוסר אותו ואת חמורו

וכך הוא פירוש דברי רבי יוחנן:

אומן אין לו חזקה, כשאינו מביא עדים שהודה; אבל בן אומן יש לו חזקה כשמביא עדים שהודה בפני אביו; אריס אין לו חזקה כשלא הודה, ובן אריס יש לו חזקה כשהודה; גזלן ובן גזלן אין להם חזקה אפילו כשהודה; בן בנו של גזלן יש לו חזקה, כשטוען ירשתיו מאבי, וטוענים ליורש שאביו קנה אותו, שהרי אם היה באביו בטענת עצמו היה נאמן.⁽⁷⁾

ואמר רבא: פעמים שאפילו בן גזלן⁽⁸⁾ יש לו חזקה, ואפילו שאינו בא בטענת עצמו, שהוא קנהו.

ומפרשינן: היכי דמי?

כגון דקא אתי בטענתא דאבא דאבא, כגון שטוען בן הגזלן: אבי אבי קנהו ממך, והורישה לאבי, ואבי הורישה לי, והוא נאמן בטענה זו, מיגו שהיה אומר: אני קניתי ממך, שהוא נאמן.⁽⁹⁾

לפקיד, כדמתרגמינן [במדבר טז]: "לא חמור אחד מהם נשאתי", "לא חמרא דחד מנהון שחרית".

7. תוספת ביאור:

שיטת הרשב"ם וגירסתו: "דקא אמרי עדים בפנינו הודה לו, הנך איכא למימר קושטא קאמרי", ופירש הרשב"ם:

לא צריכא דקאתו בטענתא דאבוהון, וכגון דאמרו עדים "בפנינו הודה לו המערער לאביהן של אלו שמכרו להם", הלכך הנך: בן אריס ובן אומן, איכא למימר קושטא קאמרי כשטוענין "אבינו לקחו ממך" שהרי הודה, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי.

והקושיות רבות:

א. אם כן למה דוקא בן אריס ובן אומן יש להם חזקה, והרי האומן והאריס עצמם נאמנים מאחר שעדים מעידים על הודאתו של המערער, תוספות.

ב. לשם מה צריכים הבנים להחזיק כלל, ולמה לא די בהודאה לבריה, תוספות.

ג. למה אמרו "קושטא קאמרי", ומשמע שטענתם טענה היא, והרי כיון שיש עדים אין צורך שיטענו כלל; וגם צ"ב לשון הרשב"ם: דמתחילה אמר "לא צריכא דקאתו בטענתא דאבוהון" וזה משמע כמו לעיל שהם טוענים

"אבינו הורישה לנו", ואילו בהמשך הענין כתב הרשב"ם "קושטא קאמרי כשהם טוענים אבינו לקחה ממך".

שיטת התוספות וגירסתם: "כגון דקאמר בפנינו הודה", והיינו שהבנים שהחזיקו מספרים שהמערער הודה בפני אביהם, ולכן בן אומן ובן אריס, כיון שהוא טוען טענה ברורה של אביהם הוא, הרי זה דומה למה שאמרו לעיל מא ב שאם טוען הלוקח [או הבן] "קמי ידי זבנה מינך", הרי הוא נאמן במיגו שהיה אומר "מינך זבינתה", [וראה בהערות שם מחלוקת הראושנים אם הוא באמת משום מיגו, או שמא טענה טובה היא בעצמותה ומועילה כשם שמועילה טענת מינך זבינתה]; אבל בן גזלן אין זו טענה כלל, כי אין הודאת המערער הודאה; ולפיכך לא נקא אומן ואריס עצמם, שהם הרי אין נאמנים לטוען "ממך לקחתי" ולא משכחת לה אלא בבן אומן ובן אריס; וראה עוד מה שהוסיפו התוספות בזה בסוף ד"ה ירד.

8. כן גרס הרשב"ם.

9. כן גרס ופירש הרשב"ם; וכן כתבו בתוספות בשם ר"י, והוסיף ר"י: וקא משמע לן: דאף על גב שהיתה ביד מי שאין לו חזקה, דהיינו אביו הגזלן, מכל מקום יש לו חזקה, כיון שאמר

מבאר הגמרא: היכי דמי גזלן שאין לו חזקה?

אמר רבי יוחנן: כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא, אבל על שאר שדות שאין ידוע שבאו אליו בגזלנות הרי הוא נאמן. (10)

ורב הסדא אמר: כגון דבית פלוני [בית של אדם מסוים, שנקב רב חסדא בשמו], שהורגין נפשות על עסקי ממון, ואינו נאמן על שום שדה, ומשום שאנשים יראים למחות בהם.

תנו רבנן:

א. אומן אין לו חזקה, אבל אומן שירד מאומנותו ושוב מחזיק בה, (11) יש לו חזקה.

ב. ארים אין לו חזקה, אבל ארים שירד

מאריסותו, יש לו חזקה. (12)

ג. אף על פי ששינינו לעיל מב א: "לא לאיש חזקה בנכסי אשתו, ולא לאשה בנכסי בעלה; ולא לאב בנכסי הבן, ולא לבן בנכסי האב", מכל מקום:

בן שחלק [התרחק] מאביו ואינו סמוך על שולחנו וכגון שנשא אשה ואין משתדל עוד בנכסי אביו, ואשה שנתגרשה מבעלה: הרי הן כשאר כל אדם, ויש חזקה לאב בנכסיו, ולו בנכסי אביו; ויש לבעל חזקה בנכסיה, ולאשה בנכסיו.

ומקשינן: בשלמא "בן שחלק" איצטריך להשמיענו שיש לבן חזקה בנכסי אביו: כי סלקא דעתך אמינא: אב לבן אחולי אחיל גביה [אב מוחל לבנו כשמחזיק בנכסיו, ולפיכך לא מחה] ולא תהא לבן חזקה בנכסי

שהיתה של אבי אביו.

10. הרשב"א הביא בזה שני פירושים:

יש מפרשים, שיש עדים שגזלה ממנו, וכיון שכן אין לו חזקה באותה שדה, לפי שזה ירא למחות פן יגלגל עליו נזיקין; ודוקא על אותה שדה אין לו חזקה, הא בשאר שדות יש לו חזקה, דאינן יראין מלמחות, ואפילו נגזל זה בעצמו [אינו ירא למחות], והיינו דקאמר: "שהוחזק גזלן על שדה זו", ולא קאמר "כגון שהוחזק גזלן על שדה אחת".

ואם תאמר: כיון שאינו כל כך אלם שאין אדם ירא למחות בו, עד שיש לו חזקה בשאר שדות, מאי שנא שדה זו, אפילו בזו היה לו למחות?!

יש לומר: כיון שהוחזק גזלן על שדה זו, וחמדה, גם הוא ימסור נפשו עליה, וימטי לנגזל ולחמריה לשחזור, [וראה אריכות בפירוש זה,

בהערות על הרשב"א הנדמ"ח].

יש מפרשים: כגון שגזלה ויצאה מתחת ידו בבית דין, ועכשיו ראינוה תחת ידו, שוב אין לו בה חזקה, שהרי הוחזק גזלן עליה, וחמדה, וגזלה; ולשון "הוחזק גזלן" הולם יותר הפירוש הזה.

11. כן הוא לשון הרשב"ם.

וכתבו התוספות: מצינו לפרש, מאותן כלים שנתן לו לאחר שירד מאומנותו, אי נמי אפילו כלים שנתן לו בשעה שהיה עדיין אומן, והוא ששהו אחר אומנותו כל כך, שהוא רגילות שמחזירם לבעלים.

12. בתוספות מבואר, שארים שירד מאריסותו היינו שהגיע הקרקע לידינו לאחר שירד מאריסותו.